

ABSTRACT LUNG

Titlu : „ȘI CINE ESTE APROAPELE MEU?” (LUCA 10:29) O ANALIZĂ ISTORICO-DOGMATICĂ A SURSELOR BIBLICE PENTRU CONTURAREA UNEI TEOLOGII PUBLICE A APROAPELUI

Student doctorand: Crețu Nicolae
Facultatea de Științe Umaniste și Sociale
Domeniul: Teologie Evanghelică
Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad

Coordonator Științific: Prof. Univ. Dr. Habil. Ioan-Gheorghe Rotaru

Titlu: Doctor în Teologie

Data susținerii: iulie 2022

Această lucrare urmărește ca printr-o analiză istorico-dogmatică a surselor biblice să contureze o teologie publică a aproapelui, pornind de la cercetarea Pildei Bunului Samaritean din Luca 10:25-37. Direcțiile principale de cercetare științifică pentru îndeplinirea acestui scop sunt următoarele: 1. Înțelegerea și dezvoltarea conceptului de aproapele în Istoria Bisericii; 2. Analizarea percepției biblice asupra acestui concept; 3. Modalitatea de aplicare a conceptului de aproapele în viața și învățătura lui Isus; 4. Dezvoltarea aproapelui ca individ pentru societatea contemporană.

Studiul de față va crea legătura dintre Sfânta Scriptură, tradiție bisericească, moralitate și spiritualitate socială. Vom analiza Pilda Bunului Samaritean pentru a ilustra o spiritualitate relevantă pentru vremurile noastre, ce reiese din atenția asupra celuilalt, care la rândul ei ar putea ajuta la extinderea relației noastre cu divinitatea. Credem că înțelegerea conceptului de aproapele stă la baza dezvoltării teologiei publice și că este determinantă pentru o apropiere de Dumnezeu.

Obiectul cercetării noastre reiese din dorința de explicare biblică și aplicare socială și religioasă a conceptului biblic al aproapelui. În această lucrare ne vom opri asupra modului în care a fost înțeleasă Pilda Bunului Samaritean în istoria bisericii și cum a fost interpretat, explicat, identificat și aplicat termenul de aproapele.

Cercetarea noastră conține, în prima parte, o analiză istorico-dogmatică, chiar diacronică, a conceptului de aproapele în marile perioade istorice ale Bisericii Universale și analizează reprezentanți de seamă ai acestor perioade. Vom urmări, totodată, și modul în care s-a dezvoltat hermeneutica textului biblic din Luca 10:25-37 și reflectările sociale care decurg din această pildă.

Obiectul cercetării noastre, într-un final, va fi cercetarea teologică, și nu numai, în vederea dezvoltării unei teologii a aproapelui pentru perioada contemporană. Cercetarea va cuprinde la bază teologi de seamă care au discutat și analizat Pilda Bunului Samaritean, dar și analize teologice moderne axate strict pe problematica aproapelui, ca într-un final să observăm cum acest concept biblic poate fi aplicat social în vremurile pe care le trăim.

În ce privește metodologia acestei cercetări științifice am folosit, înainte de toate, metodologia de cercetare istorică, prin care am prezentat modul în care a fost interpretată Pilda Bunului Samaritean (Luca 10:25-37) în Istoriei Bisericii, unde mi-am oprit atenția și cercetarea asupra conceptului de aproapele. Totodată am urmărit în această cercetare modul în care a fost explicat conceptul de aproapele în ocurențele lui din Sfânta Scriptură, cum s-a dezvoltat exemplificarea hermeneuticii biblice a acestui concept și ce rol poate avea aproapele în dezvoltarea socială și spirituală a comunităților sociale din ziua de azi. Pe lângă această metodă am mai folosit și metodologia de comparație, prin studierea problematicii conceptului de aproapele în scrierile reprezentanților de seamă ai teologiei care au analizat Pilda Bunului Samaritean. Pentru dezvoltarea acestei metode am folosit, în primă parte, ca surse primare scrierile Părinților Bisericești, iar în ce-a dea doua parte, m-am oprit asupra cercetărilor teologice care au explicat pildele Domnului Isus într-un sens mai larg. Un alt aspect esențial al cercetării de față este acela că în sursele primare am analizat doar aspectele ce țin de identificarea și explicarea conceptului de aproapele, modalitatea de aplicare a acestuia la viața socială și la dezvoltarea teologiei publice.

Prezenta lucrare conține patru capitole principale, în dezvoltarea teologiei publice a aproapelui, o Introducere și o Concluzie. Pentru o înțelegere mai clară ne-am propus ca fiecare capitol să conțină cinci subcapitole în definirea și dezvoltarea argumentului.

Primul capitol studiază prezentarea pildei, cu accente clare și concise pe conceptul de aproapele din gândirea lui Isus, și hermeneutica acestuia în Istoria Bisericii. Acest capitol este împărțit în cinci subcapitole esențiale, fiecare subcapitol reprezentând o anumită perioadă din Istoria Bisericii. Pentru descrierea și analiza fiecărui subcapitol ne-am ocupat de metoda de interpretare reprezentativă a acestuia și gânditorilor de seamă ai ei, iar în urma acestei analize am concluzionat cu aspectele relevante ale acestor perioade. În prima parte a acestui capitol am analizat subiectul nostru în primul secol de creștinism dar și în scrierile Părinților Bisericești. Aici am pornit de la prima referire indirectă a interpretării pildei Bunului Samaritean, și anume la opera ereticului Marcion. Prin analiză istorică, se pare, că el ar fi primul gânditor care oferă o explicație acestei pilde lucane. Primul subcapitol continuă cu sumarizarea ideilor principalilor patristicieni. Pentru selectarea lor am ținut cont de aspectele de relevanță, pentru cultura vremii lor, influență, asupra gândirii creștine, și contribuție, iar aceștia sunt: Irineu din Lyon (130-202): Isus este samariteanul; Clement Alexandrinul (150-215): Isus este aproapele prin excelență; Origen Adamantius (185-254): „mergi și fă și tu asemenea”; Grigorie Taumaturgul (213-275): „păzitorul ce veghează asupra tuturor”; Efreim Sirul (306-373): aproapele nu este limitat doar la evrei; Evanghelia lui Filip (sec. III): samaritenaul este un model; Ambrozio din Milano (340-397): oferindu-le altora compasiunea; Ioan Gură de Aur (347-407): „să-L imităm pe El”; Augustin din Hippo (354-430): samariteanul este un păzitor.

În cel de-al doilea subcapitol, am dezvoltat argumentul tezei prin prisma hermeneuticii pildei regăsite în perioada bisericii creștine din Evul Mediu. Gânditorii cei mai reprezentativi au fost: Venerabilul Bede (627-735): o alegorie patristică; Boniface (675-754): relația dintre oameni; Anselm din Canterbury (1033-1109): bunul samaritean, bunul prieten; Teofilact al Bulgariei (1050-1108): ghid pentru o dragoste mai mare; Bernard de Clairvaux (1091-1153): iubirea de oameni și de aproapele; Gottfried din Admont (n. 1165): o interpretare etică; Radulfus Ardens (n. 1200): o împlinire profetică; Bonaventura din Bagnoregio (1218-1274): învățături la nivel intelectual; Toma D'Aquino (1225-1274): respectul se manifestă prin iubire; Nicolas de Lyra (1270-1349): aspectul etic al pildei

În cel de-al treilea subcapitol ne-am oprit atenția asupra Reformei și la cei doi reprezentanți de seamă ai acestei perioade, Luther și Calvin, și la modul în care ei au înțeles pilda și au explicat termenul de aproapele: un imperativ moral, explicat de către Martin Luther (1483-1546), respectiv ideea unei reverențe mai profundă față de Scriptură, la Jean Calvin (1509-1564).

În al patrulea subcapitol am analizat interpretarea pildei cu accent pe conceptul de aproapele reflectat în teologia din cadrul perioadei moderne, unde ne-am oprit atenția asupra

următorilor scriitori: Adolf Julicher (1857-1938): „sacrificiu de sine și dragoste necondiționată; Joachim Jeremias (1900-1979): o chemare la iubire; Birger Gerhardson (1926-2013): o paralelă între pildă și evanghelii; Dan Otto Via (n.1928): recuperarea naturii estetice; Kenneth Bailey (1930-2016): o dramă în șapte scene; John D. Crossan (n. 1937): un bun exemplu de urmat; Marcus Borg (1942-2015): compasiunea, etosul comunității creștine; Craig Blomberg (n. 1955): o structură triadică; Llewellyn Welille Mazamisa: beatificarea tovarășiei; John R. Donahue, Greg Forbes, Ulrich Busse – ucenicie, dragoste și educație.

În cel de-al cincilea subcapitol am prezentat tema subiectului nostru așa cum este ea regăsită în cadrul teologiei contemporane, respectiv la următorii scriitori: William Barclay (1907-1978): o compasiune reală se vede în fapte; N. T. Wright (n. 1948): o dispută între două viziuni; Darell L. Bock (n. 1953): aproapele este cel care vede, simte și slujește; Paul Borgman (n. 1940): o lecție de conviețuire socială; David E. Garland (n. 1947): aproapele și actele lui de apropiere; James Edwards (n. 1945): dragostea creștină manifestată în spațiul public; Robert A. J. Gagnon (n. 1958): o perspectivă suplimentară la porunca iubirii; Joel B. Green (n. 1956): dragostea de aproapele nu cunoaște limite; Luke Timothy Johnson (n. 1943): disprețuitul samaritean devine exemplarul moral; Mikeal C. Parsons (n. 1957): aproapele ca agent al lui Dumnezeu.

Capitolul al doilea al tezei noastre se concentrează pe percepția biblică a conceptului de aproapele. În prima parte a acestui capitol am analizat ideea de aproapele în Legea Vechiului Testament și am prezentat percepția celor mai însemnați rabini evrei asupra acestui subiect. Pentru început am explicat înțelesul lui *re'a*, termenul ebraic folosit pentru cuvântul aproapele, și am analizat acest concept biblic în lumina pasajelor biblice în care el apare. Apoi ne-am ocupat de modul în care el a fost înțeles la origini, iar ulterior cum înțelesul lui a evoluat de la un termen restrictiv la un concept integrativ. În explicarea acestei idei ne-am oprit atenția asupra lui *re'a* în Decalog și în Leviticul capitolul 19, pasaj biblic esențial în definirea acestui concept.

În al doilea subcapitol am prezentat percepția biblică a aproapelui întâlnită în cadrul Evangheliilor sinoptice. Modul în care Matei, Marcu și Luca utilizează acest concept al aproapelui, grecescul *plesion(s)*, ne ajută să înțelegem mai bine conceptul aproapelui și oferă idei esențiale în dezvoltarea unei teologii publice a acestuia. Aici vom observa că deși a apărut o interpretare mai restrictivă a aproapelui, interpretare pe care o susțineau comunitatea de la Qumran și fariseii, Isus Hristos condamnă o astfel de abordare. Oamenii care locuiau la Qumran au definit aproapele ca pe cineva care făcea parte doar din comunitatea lor. Pentru ei, toată lumea din afara acelei comunități locuiau în întuneric și trebuia să fie evitat contactul cu aceștia pentru a evita contaminarea spirituală. În această analiză a conceptului de aproapele în cadrul

Noului Testament, vom putea extrage și patru concluzii importante. În primul rând, cuvântul grecesc *plesion(s)*, folosit de Noul Testament pentru a traduce *re'a*, derivă din *pélas*, „aproape” sau „aproape de” și înseamnă într-adevăr aproapele, și se aplică oricărei ființe umane pentru că orice om reprezintă imaginea lui Dumnezeu. În al doilea rând, Noul Testament a împrumutat această redare a *re'a* din Septuagintă. În al treilea rând, alegerea de către Isus a unui samaritean pentru pilda Sa nu a fost întâmplătoare, deoarece în Palestina secolului I samaritenii și evreii erau dușmani. Astfel, Isus Hristos definește aproapele în termenii incluziunii tuturor, împotriva interpretării rabinice care făcea distincție între dușman și aproapele. În al patrulea rând, Isus fiind rugat de un cărturar să afirme esența Torei, îl determină pe acest învățat, cu cunoștințe rabinice, să recunoască imediat, citând două versete biblice care trebuie evaluate mai presus de toate celelalte, importanța praxisului față de aproapele în raport cu Legea. Acest praxis este scos în evidență prin diversificarea utilizării termenului de aproapele, în ocurențele lui din Noul Testament, și explicat în relația cu jertfele, Legea, comunitatea creștină, judecata și viața veșnică.

Al treilea subcapitol prezintă opinia Apostolului Pavel asupra acestui concept biblic, opinie în care am urmărit implicațiile publice ale împlinirii acestei datoriei de a fi aproapele în spațiul social, ca în ultima parte să ne oprim asupra gândirii lui Iacov, fratele Domnului nostru Isus Hristos, și a modului în care el își aduce contribuția la dezvoltarea teologiei publice a aproapelui.

În cel de al treilea capitol am prezentat misiunea aproapelui reflectată în viața și învățătura lui Isus Hristos din Evanghelia lui Luca. Acest capitol, la fel ca celelalte, este împărțit în cinci subcapitole importante. Primul subcapitol se ocupă cu identificarea aproapelui ca o perspectivă mai bună la viața socială. Al doilea subcapitol dezvoltă chemarea aproapelui la binefacere. Cel de-al treilea subcapitol îl prezintă pe Isus ca beneficiar al ospitalității unor compatrioți de-ai Lui. Al patrulea subcapitol prezintă o perspectivă a lui Isus asupra sărăciei și a atitudinii pe care aproapele trebuie să o ia față de aceasta. Ca în ultimul subcapitol al misiunii aproapelui să prezentăm mesajul social al învățăturii lui Isus pentru dezvoltarea unei societăți mai bune.

Cel de-al patrulea capitol al prezentei lucrări se ocupă direct cu prezentarea aproapelui biblic ca un individ social. În prima parte a acestui capitol am prezentat dezvoltarea unei antropologii a aproapelui și cum omul, în devenirea spre aproapele, trebuie să se lase transformat de mesajul biblic și chemarea lui spirituală. În al doilea subcapitol ne-am oprit asupra faptelor aproapelui ca persoană publică, ca răspundere și direcție socială a lor. În cel de-al treilea subcapitol, teza noastră analizează posibilitatea dezvoltării unei teologii a aproapelui.

În al patrulea subcapitol studiem anumite direcții spre o cale mai bună, și anume, cum viața publică se poate dezvolta spre mai bine, prin actele sociale ale aproapelui. În ultimul subcapitol am prezentat aproapele ca reflecție de dezvoltare a trei domenii de cercetare socială și cum conceptul de aproapele a stat la baza dezvoltării justiției sociale, psihologiei sociale și a sociologiei, încheiând cu prezentarea iubirii ca trăire socială.

A fi aproapele nu este limitat la relație sau proximitate. Este doar o demonstrație a iubirii și a îndurării lui Dumnezeu către toți cei care au nevoie, oricine și oriunde s-ar afla, indiferent de rasă, credință și etnie. Isus ne învață că dragostea este o acțiune, nu doar un sentiment sau o teorie și că uneori necesită purtarea poverilor altora, un proces adesea incomod. Preotul și levitul erau oameni religioși și totuși au acționat inuman, iar samariteanul a demonstrat exact contrariul. Vocația sau apartenența religioasă este goală fără acțiunile care o susțin. A fi aproapele, potrivit lui Isus, înseamnă a te implica pentru a produce binele unei alte persoane.

Aproapele, așa cum vom vedea, este și cel care, printr-o decizie personală, alege să fie transformat de Cuvântul lui Dumnezeu, urmându-i principiile și valorile sociale pe care le va exprima în spațiul public. Aproapele nu este închis într-un spațiu personal, ci el este public, el este călătorul social care în fața anumitor circumstanțe alege să își ofere sprijinul, cunoștințele și sacrificiul spre binele celor de lângă el. El este mereu prezent, iar prin acțiunile lui își prezintă teologia personală și relația lui cu Dumnezeu. O teologie a aproapelui nu este cea care discută despre aspecte psihice și planuri îndelungate, ea este concretă și vizibilă. Ea este atentă la modurile în care Dumnezeu însoțește și suferă cu cei săraci, din cauza deumanizării și lipsurilor cu care se confruntă. O teologie a aproapelui se va ocupa și își va dezvolta anumite principii de aplicare, pornind de la exemplul samariteanului, care trebuie aplicat unor mase întregi de oameni care fac parte din anumite categorii sociale defavorizate.

În partea de concluzii se vor regăsi câteva idei clare, concise, sau direcții esențiale în vederea dezvoltării unei teologii publice a aproapelui. Vom vedea că viziunea alegorică asupra pildei atrage atenția cititorului la întrebarea învățătorului Legii, despre ce trebuie să facă acesta pentru a moșteni viața veșnică. În această notă hermeneutică, răspunsul lui Isus este privit ca un plan al mântuirii, o cale de obținere a vieții veșnice. O astfel de viziune restrânge consistent definiția conceptului de aproapele, deoarece aproapele este văzut ca fiind doar Isus. În al doilea rând, Pilda Bunului Samaritean devine o paradigmă a acțiunilor umane. Pentru ucenicii lui Isus Hristos, această pildă devine un model de ucenicie în care celălalt, cel aflat în nevoie, e subiectul, iar propria persoană este predicatul. Pilda ne arată două direcții diferite, în consecință, două hermeneutici diferite. Pentru preot și levit, acțiunea se face prin prisma legiilor curăției și, ca urmare, surclasează iubirea aproapelui în fața acestor legi. Pentru samaritean, cât și pentru

Isus, cheia hermeneutică este porunca dublă a iubirii, care în acord cu Împărăția lui Dumnezeu se aliniază cu demnitatea umană, restaurarea și reabilitarea acestora.

În al treilea rând, Isus este cel care ne oferă o înțelegere mai largă a noțiunii de aproapele. Aproapele este prezentat ca un caracter divin, astfel încât oricine are posibilitatea de a se face aproapele cuiva prin practicarea acțiunii de milostivire. Totodată, aproapele ne arată și o cale divină, devenind mila în acțiune. Aproapele ne provoacă să fim agenți pentru restabilirea demnității umane, deoarece pentru evanghelistului Luca cel care acordă milă și compasiune este agentul lui Dumnezeu. Asemenea cum în Evanghelie, Isus este Agentul lui Dumnezeu pentru binele celor din jur, tot așa, aproapele este agentul lui Dumnezeu pentru spațiul public.

În al patrulea rând, Pilda Bunului Samaritean aduce implicații etice pentru viața personală și comunitară, care, în acord cu legea lui Dumnezeu, ar trebui să ne determine să acționăm în favoarea umanității. Modul în care se percepe definiția aproapelui poate fi esențială pentru acțiunile unei persoane. O înțelegere greșită a ei poate dăuna relației acestuia cu Dumnezeu. Dacă învățătorul Legii cere o clasificare a celor care fac parte din categoria aproapelui, Isus este Cel care îi răspunde acestuia printr-un exemplu. Învățătorul cere lămuriri excluzive, iar tot ceea ce primește el este o referire incluzivă. El așteaptă o părere împotriva cuiva, iar tot ceea ce primește este faptul că el trebuie să îi iubească chiar și pe cei pe care îi consideră dușmani.

Aproapele, într-un sens public, nu aparține numai teologiei. El aparține spațiului public, el este fenomenul social despre care vorbește Moscovici, Kasirer, Ricoeur și alții. Aproapele este cel care stă la baza schimbării relațiilor interumane și a dezvoltării comunităților sociale înspre binele tuturor. El este persoana care se dă exemplu, este persoana care învață, care corectează greșelile altora, care ajută la restaurarea și reabilitarea oamenilor, este cel care dă o direcție pentru un drum mai bun, el este cu adevărat nevoia societăților contemporane.